

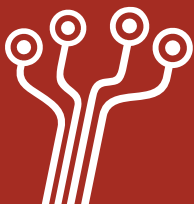

De transitie naar een duurzame ontwikkeling versnellen

Federaal rapport 2007

	Een wereld in duurzame ontwikkeling bouwen	3
1	Welke doelstellingen van duurzame ontwikkeling voor 2050?	5
2	2007, ontwikkeling onder druk	8
3	Piramide en Mozaïek: twee scenario's voor duurzame ontwikkeling	13
4	20 jaar na Brundtland: de transitie versnellen	18
	Het TransGovern-model om de ontwikkeling te begrijpen en te sturen	23

Een wereld in duurzame ontwikkeling bouwen

Hoe zou een wereld in duurzame ontwikkeling er in 2050 kunnen uitzien? Hoe bijdragen aan de concretisering van die ontwikkeling? Waarom sociaal, milieu- en economisch beleid integreren? In het **4^e Federaal rapport** van het Federaal Planbureau staan twee scenario's voor duurzame ontwikkeling centraal die antwoorden op die vragen voorstellen.

Het eerste scenario, met de naam **Piramide**, steunt op een versterkte internationale samenwerking. Door overeenkomsten tussen alle landen van de planeet komen er geleidelijk meer gemeenschappelijke regels. Een grootschalige technische vooruitgang maakt de consumptie en de productie steeds duurzamer.

Het tweede scenario, met de naam **Mozaiek**, steunt op sterkere nationale ambities en rekt minder op de versterking van de internationale regels. Meer lokale vormen van vooruitgang, gebaseerd op de technologie en op veeleisender gedragsveranderingen, leiden tot een duurzame ontwikkeling.

Piramide en **Mozaiek** zijn geen rampscenario's. Het zijn scenario's voor de verandering van onze levensstijl. Die veranderingen zijn cruciaal voor een duurzame ontwikkeling van onze samenleving. Op lange termijn kunnen ze ons welzijn en dat van de toekomstige generaties vergroten.

Piramide en **Mozaiek** zijn haalbare utopieën. Hun realisatie hangt af van transitie in onze samenleving in de loop van de volgende decennia. Die twee scenario's houden transformaties van onze consumptie- en productiepatronen in. Ze verkennen vooral ons energie- en ons voedselsysteem.

Piramide en **Mozaïek** werden uitgewerkt met de hulp van een panel van experts van buiten het Federaal Planbureau, in een *backcasting*oefening. Die methode gaat ervan uit dat het project slaagt – dat de doelstellingen van duurzame ontwikkeling bereikt worden – en gaat na welke middelen daar vanuit de huidige situatie voor nodig zijn.

Het **4^e Federaal rapport** toont ook dat een aantal van de huidige trends niet duurzaam zijn. Uit de analyse blijkt dat in de afgelopen twintig jaar vooruitgang geboekt werd. De verandering is dus aan de gang. Maar zowel de veranderingen in de levensstijl als in het gevoerde beleid om die levensstijl te veranderen, verlopen te traag. Heel wat van onze productie- en consumptieactiviteiten verwijderen ons van een duurzame ontwikkeling omdat ze de kapitalen aan de basis van ontwikkeling aantasten. Het Rapport verbergt niet dat vooral vrouwen hiervoor kwetsbaar zijn.

Waar toe kunnen **Piramide** en **Mozaïek** dienen? De scenario's van het **4^e Federaal rapport** kunnen de spelers op het gebied van duurzame ontwikkeling helpen om de verandering van onze levensstijl te versnellen. De scenario's kunnen hen ondersteunen in de voorbereiding van een ambitieuzer transitiebeleid. Het voorgestelde beleid in de twee scenario's is erop gericht de huidige niet-duurzame trends op het gebied van energie en voeding om te buigen. Die trends verzwakken de ontwikkeling van de hele planeet. België kan helpen ze te bestrijden door zijn huidige en toekomstige verantwoordelijkheden op te nemen en daarin een voortrekkersrol te spelen.

Het **4^e Federaal rapport** bevat ook een synthese en aanbevelingen voor beleidsmakers in het algemeen en de federale overheid in het bijzonder. Die synthese en aanbevelingen worden los van de studie over de scenario's en de huidige situatie gepubliceerd.

I. Welke doelstellingen van duurzame ontwikkeling voor 2050?

Internationale overeenkomsten hebben de doelstellingen vastgelegd voor een evolutie van de samenleving naar een duurzame ontwikkeling. Hiermee beantwoorden zij aan een universeel streven op het gebied van gezondheid, werk, bescherming van de natuurlijke hulpbronnen enz. Om dat verder te concretiseren, heeft het Rapport een tabel opgesteld met 21 doelstellingen van duurzame ontwikkeling die in 2050 bereikt moeten zijn. Ze zijn gericht op de bescherming, het herstel en de verbetering van de drie kapitalen aan de basis van ontwikkeling: het menselijk, milieu- en economisch kapitaal.

◆ **Een rechtvaardiger wereld waarin armoede uitgebannen is, in Noord en Zuid**

- Toegang tot gezonde en voldoende voeding voor iedereen;
- Beschikking over minstens 20 liter drinkwater per dag voor iedereen;
- Een gemiddelde levensverwachting in de wereld van 76 jaar;
- Gelijke rechten voor mannen en vrouwen;
- De mogelijkheid om een middelbaar onderwijsdiploma te behalen voor iedereen;
- ...

◆ **Beschermde en duurzaam beheerde natuurlijke hulpbronnen**

- Een ecologische voetafdruk voor elk land binnen de grenzen van de biologische capaciteit van de aarde;
- Een opwarming van de aarde met maximaal 2°C in vergelijking met het pre-industriële tijdperk, door een afname van de binnenlandse uitstoot van broeikasgassen met meer dan 70% tussen 1990 en 2050;
- Voorrang aan gebruik van hernieuwbare grondstoffen;
- Stabilisatie van de uitsterving van soorten;
- ...

◆ **Productie- en consumptiepatronen die de toekomst niet in gevaar brengen**

- Een houdbare overheidsschuld;
- Investering van financiële activa in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen;
- Milieuvriendelijke technologieën;
- ...

De 21 doelstellingen van duurzame ontwikkeling tegen 2050 worden in detail behandeld in hoofdstuk 1.1 van het 4^e Federaal rapport.

● 1950 - 2050: De toekomst begint gisteren en vandaag

Een samenleving in duurzame ontwikkeling in 2050 lijkt een grote uitdaging. En toch, wie zou in 1950 geloofd hebben dat meerdere “utopieën” van toen vijftig jaar later geheel of gedeeltelijk werkelijkheid zouden zijn?

- Erkenning van de mensenrechten;
- Emancipatie van de vrouw;
- Organisatie van een internationaal multilateraal systeem binnen de Verenigde Naties;
- Een welvarende en vreedzame Europese gemeenschap;
- Een ongekende mogelijkheid tot uitwisseling en verplaatsing, dankzij nieuwe informatie- en communicatietechnologieën;
- ...

De uitdaging voor 2050 is niet geringer. Maar het precieze beeld van die duurzame samenleving zal afhangen van de middelen die ervoor ingezet worden en van de wil om die middelen aan te wenden. Verscheidene duurzame samenlevingen zijn denkbaar.

«De mensheid is in staat een welvarender, rechtvaardiger, veiliger toekomst te scheppen»

(Brundtlandrapport, 1987)

2. 2007, ontwikkeling onder druk

De levensstandaard in de wereld is in de afgelopen twintig jaar globaal gestegen. Er is een aanzienlijke vooruitgang, al is die vooruitgang ongelijk verdeeld. Nochtans is het ook duidelijk dat verscheidene van de huidige productie- en consumptietrends ons niet zullen leiden naar een duurzame ontwikkeling in 2050.

◆ Individualisering en duurzame ontwikkeling

In alle rijke landen is een individualiseringsproces aan de gang. Dat is positief: theoretisch heeft ieder individu meer vrijheid en heeft ieder zijn lot meer in de hand. Maar de individualisering brengt ook een toename van vervuilende of niet-duurzame consumptiepatronen met zich mee. Met een vergrijzende bevolking en toenemende migratiestromen van vaak geïsoleerde personen raakt de samenleving meer versplinterd en verdeeld. Dat maakt het moeilijker om duurzame consumptiepatronen te verspreiden.

De individualisering beïnvloedt ook de productiepatronen, met steeds meer gedifferentieerde producten. De productieomstandigheden veranderen. Van de werknemers wordt voortdurend meer flexibiliteit verwacht. De productie-eisen oefenen druk uit op hun fysieke en mentale gezondheid. De bloei van de kenniseconomie vereist bovendien steeds hogere opleidingsniveaus. Minder gekwalificeerde personen vallen zo uit de boot.

Er bestaat een reëel gevaar voor een tweedeling van de samenleving, zowel onder de consumenten als onder de werknemers.

● Ondanks een vrijwel stabiel bevolkingscijfer...

- ...is het aantal Belgische huishoudens gestegen van 3,2 miljoen in 1970 tot 4,4 miljoen in 2004.
- ...is het aantal privéwoningen in België gestegen van 3,6 miljoen in 1981 tot 4,2 miljoen in 2001.
- ...is het aantal auto's in België gestegen van 2 miljoen in 1970 tot 4,8 miljoen in 2004.
- ...is het aandeel van de 65-plussers in de Belgische bevolking gestegen van 13,4% in 1970 tot 16,9% in 2000. Verwacht wordt dat dit tegen 2050 26,5% zal zijn.

◆ Voeding: tussen ondervoeding en overvoeding

De afgelopen 40 jaar is de beschikbare hoeveelheid voedsel sterk gestegen. Theoretisch kan met het beschikbare voedsel de hele wereldbevolking gevoed worden. Toch lijden wereldwijd 800 miljoen mensen aan ondervoeding, vooral in ontwikkelingslanden.

In het Noorden en in sommige grootsteden in het Zuiden is dan weer sprake van overvoeding. De bevolking daar eet te veel vet, suiker en zout, met overgewicht, zwaarlijvigheid en chronische aandoeningen tot gevolg. Het voedingsvraagstuk is een symptoom van een echte sociale tweedeling. Geleidelijk verschijnen echter duurzamere consumptiepatronen. Meestal worden die gedragen door verenigingen die vooral hooggeschoolde personen bereiken.

Naast die druk op het menselijk kapitaal is er ook de druk op het milieukapitaal: de productiepatronen in de landbouw, die intensief gebruikmaken van meststoffen en bestrijdingsmiddelen, tasten de kwaliteit van de bodem aan, leiden tot verlies aan biologische diversiteit en veroorzaken gezondheidsrisico's door de verspreiding van bestrijdingsmiddelen. De vleesconsumptie brengt niet alleen een sterke stijging van de uitstoot van broeikasgassen met zich mee, maar heeft ook tot gevolg dat natuurlijke ecosystemen massaal plaats moeten maken voor landbouwgrond. Het gebruik van fossiele brandstoffen voor het vervoer van voedingsmiddelen – vooral per vliegtuig – oefent druk uit op de natuurlijke hulpbronnen. Toch weerspiegelt de prijs die de consument betaalt voor Chileens rundvlees of Nieuw-Zeelandse aardbeien, niet de milieu- en sociale kosten van die producten.

De druk op het economisch kapitaal is aanzienlijk. Zo zijn bij zwaarlijvigheid de economische kosten van niet-interventie tien maal hoger dan de directe preventiekosten en in sommige Europese landen zouden ze kunnen oplopen tot 1% van het bbp.

● Ondanks een hoge index van de menselijke ontwikkeling...

- ...leeft 15% van de Belgische bevolking onder de armoedegrens (gegevens uit 2005).
- ...heeft 31,4% van de Belgen last van overgewicht en is 12,7% zwaarlijvig (gegevens uit 2004).
- ...heeft 12,6% van de Belgen tussen 18 en 25 jaar geen diploma van het secundair onderwijs (gegevens uit 2005).
- In de hoge-inkomenslanden bedroeg de gemiddelde ecologische voetafdruk voor het verbruik van voeding, vezels en hout in 2001 2,2 hectare per persoon. In de lage-inkomenslanden was dat 0,5 hectare.

◆ Energie: tussen onverzadigbare behoeften en milieuschade

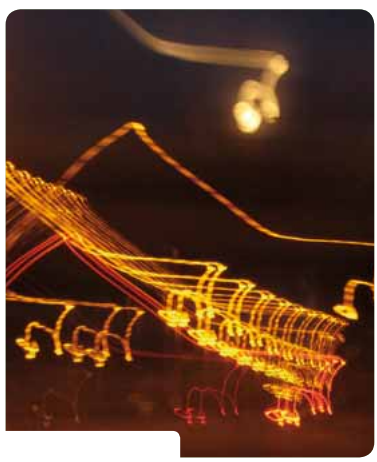
De afgelopen 40 jaar heeft de stijging van het energieverbruik, vooral door de fossiele brandstoffen, sterk bijgedragen aan de verhoging van de levensstandaard. Door die vraag naar energie, die in de meeste landen voortdurend stijgt, raken de grondstoffenvorraden uitgeput en nemen de vervuiling en de uitstoot van broeikasgassen toe. Tegelijk beschikken wereldwijd 1,6 miljard mensen niet over elektriciteit en gebruiken 2,5 miljard mensen traditionele biomassa (hout, gedroogde uitwerpselen...) om op te koken. Dat zorgt voor zware vervuiling binnenshuis.

Het milieukapitaal van onze planeet gaat in snel tempo achteruit. De negatieve gevolgen hiervan versterken elkaar, zodat een sneeuwbaaleffect ontstaat. Met name de uitstoot van broeikasgassen leidt tot klimaatveranderingen, die op hun beurt kunnen leiden tot een stijging van de zeespiegel, bodemerosie en extreme weersomstandigheden. Die veranderingen kunnen zwaar gaan wegen op de aanvoer van zoet water; ze kunnen het verspreidingsgebied van ziekten doen uitbreiden, het aantal natuurrampen doen toenemen, de migratiestromen doen aanzwellen...

Als de huidige trends zich tot 2050 voortzetten, is een echte explosie van de energievraag te verwachten. Als die vraag voor het grootste deel met fossiele brandstoffen beantwoord wordt, zullen de gevolgen ernstig zijn: verergering van de luchtvervuiling, versterking van de opwarming van de aarde, uitputting van de hulpbronnen, stijging van de prijzen, druk op de menselijke gezondheid.

De wereldwijde uitstoot van CO₂, N₂O en methaan, die tussen 1970 en 2004 met 70% gestegen is, zou verder kunnen toenemen. De gemiddelde temperatuur zou in de loop van de 21^e eeuw met 1,1 tot 6,4°C kunnen stijgen. Meer dan 16.000 soorten zijn wereldwijd met uitsterven bedreigd (gegevens uit 2006).

De risico's van een dergelijke aantasting van het milieukapitaal raken stilaan bekend, maar de gevolgen ervan voor de staatsbegroting zijn dat veel minder. Het gaat er bijvoorbeeld om te zorgen voor de nodige financiële middelen om de opwarming van de aarde of de aantasting van de biologische diversiteit te bestrijden. Geen of onvoldoende oog hebben voor de doelstellingen van een duurzame ontwikkeling zou duur kunnen uitvallen!

Als we onze niet-duurzame productie- en consumptiepatronen niet ombuigen, dreigt hun impact onhoudbaar te worden en kan er onherstelbare schade optreden.

• Vrouwen zijn kwetsbaarder als bevolkingsgroep

- Vrouwen vormen de meerderheid binnen de groep van de ouderen.
- Ze werken vaker parttime of met tijdelijke contracten.
- Voor gelijk werk ontvangen ze een lager loon en dat heeft later ook gevolgen voor hun pensioen.
- Ze zijn minder aanwezig in leidende functies en in beroepen in verband met nieuwe technologieën.
- In de landen van het Zuiden gebruiken ze traditionele biomassa als energiebron, terwijl het de mannen zijn die beslissen over energie; ze worden ook sterker getroffen door de schadelijke gevolgen van het gebruik van traditionele brandstoffen.

«Voortzetting van onze niet-duurzame levensstijl zou ernstige of zelfs onherstelbare schade tot gevolg kunnen hebben»

De onhoudbare trends in onze huidige ontwikkeling worden toegelicht in deel 3 van het 4^e Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling.

3. Piramide en Mozaïek: twee scenario's voor duurzame ontwikkeling

Hoe kan een duurzame ontwikkeling van België tegen 2050 concreet vorm krijgen? Het 4^e Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling presenteert twee scenario's voor de verandering van de levensomstandigheden.

De scenario's kregen de namen Piramide en Mozaïek. Ze beschrijven het noodzakelijke beleid om die transitie tot stand te brengen. Het ene scenario is niet beter dan het andere. Ze verschillen van elkaar, maar bereiken wel allebei de 21 doelstellingen voor een samenleving in duurzame ontwikkeling in 2050.

◆ Transdisciplinaire reflectie

Aan een participatieve oefening, uitgevoerd tussen januari 2006 en maart 2007, namen een vijftiental experts van buiten het Federaal Planbureau deel. Die oefening legde de basis voor de twee scenario's voor duurzame ontwikkeling die in het 4^e Rapport gepresenteerd worden. Met behulp van het TransGovern-model dat in het 3^e Federaal rapport ontwikkeld werd, leverde de oefening een eerste schets van de wereld van morgen, en dat voor vier grote subsystemen: consumptie en samenleving, productie en samenleving, energie, en voeding.

◆ Criteria voor duurzame ontwikkeling

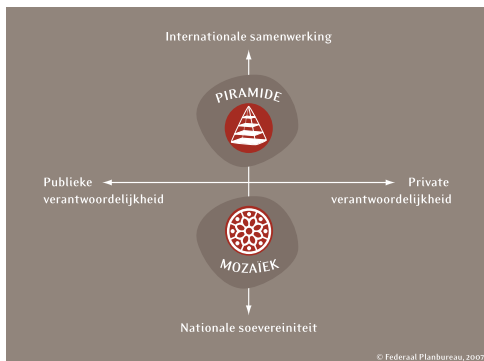
Beide scenario's voldoen aan die criteria, maar de criteria worden op een verschillende manier toegepast.

◆ Mate van wereldwijde verantwoordelijkheid

Beide scenario's gaan ervan uit dat alle landen meewerken aan de internationale inspanningen voor een duurzame ontwikkeling. De rijke landen nemen daarbij hun specifieke verantwoordelijkheid op.

- **Piramide** gaat uit van een versterkte samenwerking op mondiaal niveau, met de invoering van internationale regels om de doelstellingen van duurzame ontwikkeling tegen 2050 te bereiken. Geleidelijk aan worden wereldwijde partnerschappen opgezet waarbij een beroep gedaan wordt op de gemeenschappelijke verantwoordelijkheden van alle landen. In Piramide is de actie dus *top-down* georiënteerd.

- **Mozaïek** gaat uit van een grotere nationale dynamiek. Sommige landen werken samen en handhaven het multilaterale systeem, andere werken dat systeem tegen. Hoe moeilijker de internationale samenwerking wordt, hoe groter het belang van nationale actie op lokaal niveau. Mozaïek legt dus de nadruk op *bottom-up*-actie om de doelstellingen van duurzame ontwikkeling te behalen.

♦ Integratie van de economische, sociale en milieucomponent

Beide scenario's zijn verbonden met de Europese strategie voor duurzame ontwikkeling die in 2001 in Göteborg van start ging en die in 2006 door de Europese Raad herzien werd. De Europese Unie heeft immers het ambitieuze doel van een duurzame ontwikkeling onderschreven om het menselijk, milieu- en economisch kapitaal op lange termijn veilig te stellen. De kwaliteit van kennis in het algemeen, en wetenschap in het bijzonder, zijn cruciaal om die ontwikkeling te sturen.

Piramide plaatst het project van duurzame ontwikkeling in een context van steeds sterkere Europese instellingen binnen een mondiaal kader waarvan de samenhang versterkt wordt. Het scenario steunt op een vooruitgang van de kennis waarbij meer gebruik gemaakt wordt van fysiek kapitaal en het is gebaseerd op een aanhoudende groei van de arbeidsproductiviteit.

Mozaiek legt het accent op een groei die meer gebruik maakt van arbeid en die allereerst gebaseerd is op de creatie van duurzame arbeidsplaatsen. Technologische innovaties en het benutten van kennis zijn aan de lokale situatie aangepast. Zo kunnen gedragswijzigingen op het gebied van productie en consumptie met succes aangemoedigd worden.

♦ Rechtvaardigheid binnen en tussen generaties

In overeenstemming met de definitie van duurzame ontwikkeling gaan de twee scenario's uit van een recht op ontwikkeling voor de huidige en toekomstige generaties. Een van de doelstellingen in beide scenario's houdt dan ook in dat de terugbetaling van de overheidsschuld niet op de toekomstige generaties afgeschoven wordt. Daarom moet de schuldenlast van België verminderen tot 60% van het bbp, terwijl de kosten van de vergrijzing in de hand gehouden moeten worden.

Dat recht op ontwikkeling moet bovendien zo gerealiseerd worden dat op rechtvaardige wijze voldaan wordt aan de behoeften in verband met ontwikkeling én aan die in verband met milieu. Zo wijst het Rapport op de noodzaak van een economische groei die gekoppeld is aan een halvering van het energieverbruik en dat om het milieu te beschermen en de klimaatverandering tegen te gaan. In beide scenario's neemt de energieproductiviteit (de verhouding tussen het bbp en het energieverbruik) tussen 2008 en 2050 toe met een factor 4.

♦ Voorzorgsmaatregelen tegen ernstige risico's en participatie van de burgers

Ondanks de vooruitgang van de kennis is het nog zeer moeilijk bepaalde uitdagingen in te schatten. Welke omvang en impact zullen de klimaatveranderingen hebben? Welke de migratiestromen? Welke de zwaarlijvigheid? Er bestaat dus grote onzekerheid en dat weegt op de politieke besluitvorming. Om met die onzekerheid om te gaan, is dialoog en kennisuitwisseling tussen de verschillende maatschappelijke spelers nodig.

In beide scenario's is de houding van voorzorg tegenover ernstige en onomkeerbare risico's ruim verspreid. Het debat ter voorbereiding van de beleidsbeslissingen staat open voor een zeer dynamisch maatschappelijk middenveld dat zich naargelang het scenario anders organiseert.

- **Piramide** geeft voorrang aan technologische vooruitgang om de onzekerheden het hoofd te bieden. Het maatschappelijk middenveld is sterk betrokken bij de internationale problematiek en organiseert zich op internationaal niveau.
- **Mozaïek** legt de nadruk op wijzigingen in de levensstijl en het gedrag van de bevolking om met de onzekerheden om te gaan. De actie van het maatschappelijk middenveld is er meer lokaal van aard.

Het 4^e Rapport gaat ook in op de evolutie tussen nu en 2050 van de consumptie- en productiepatronen in de richting van een duurzame ontwikkeling. Energie en voeding worden hier als voorbeeld gebruikt.

«Piramide en Mozaïek volgen verschillende wegen om de doelstellingen van duurzame ontwikkeling te bereiken»

• Voeding: twee scenario's van vitaal belang voor een duurzame ontwikkeling

Voeding is een essentieel actieteerrein voor duurzame ontwikkeling. Voedselconsumptie en -productie hebben een grote invloed op de menselijke gezondheid, de kwaliteit van lucht, water en bodem, de mate van vervuiling, de biodiversiteit... In overeenstemming met de algemene doelstellingen van duurzame ontwikkeling leiden **Piramide** en **Mozaïek** tot een samenleving waarin elk individu geleidelijk aan toegang krijgt tot voldoende en gezonde voeding. Hiervoor is een wijziging in het voedingspatroon en in de landbouwmethoden nodig.

- De samenstelling van het voedingspakket verandert sterk in de komende 40 jaar. De rijke landen gaan minder vlees en meer granen, groenten en fruit verbruiken. In **Piramide** zorgt de technologie voor een verbeterde voedingswaarde van het voedsel. **Mozaïek** gaat uit van een wijziging in het eetgedrag: consumenten verkiezen er meer verse en minder bewerkte producten.
- De landbouwtechnieken worden aangepast, zodat de druk op het milieu vermindert en de toegang tot water behouden blijft. In **Piramide** komt er een oplossing via de organisatie van de landbouw op mondiaal niveau, met de gecentraliseerde ontwikkeling van zeer milieuvriendelijke nieuwe technologieën. In **Mozaïek** ontwikkelt de lokale landbouw zich volgens de principes van de biologische landbouw. Dankzij een toename van de agro-ecologische kennis verhogen de opbrengsten en vermindert het watergebruik.

• Twee scenario's, één energie-uitdaging

Energie is cruciaal voor duurzame ontwikkeling. Om de doelstellingen van duurzame ontwikkeling tegen 2050 te bereiken, moet in de scenario's **Piramide** en **Mozaïek** de hele wereldbevolking toegang hebben tot energie en een verbeterde levensstandaard. Tegelijk moet de uitstoot van broeikasgassen verminderen om de opwarming van de aarde tot 2°C te beperken. De ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen speelt hierbij een sleutelrol. Voor België bereikt het aandeel van hernieuwbare energie tegen 2050 in beide scenario's ongeveer 35%.

Een ander sleutelement is de snelle toename van de energie-efficiëntie. In **Piramide** zorgt een aanzienlijke technologische vooruitgang voor sterk verbeterde prestaties van apparatuur op het gebied van energieverbruik en een verminderde uitstoot van broeikasgassen. De levensstijl past zich aan die vooruitgang aan. In **Mozaïek** daarentegen spelen grote gedragsveranderingen de hoofdrol bij de beperking van de uitstoot van broeikasgassen. Consumenten kiezen in dat scenario voor minder energieverwendende consumptiepatronen, terwijl de samenleving een ontwikkeling doormaakt (bijvoorbeeld op het gebied van ruimtelijke ordening) die dergelijke keuzes mogelijk maakt.

4. 20 jaar na Brundtland: de transitie versnellen

De transitie is mogelijk: de utopie van een samenleving in duurzame ontwikkeling in 2050 is wel degelijk haalbaar. Er bestaan minstens twee wegen om dat doel te bereiken: Piramide en Mozaïek, de twee scenario's voor duurzame ontwikkeling die in het 4^e Federaal rapport voorgesteld worden.

Het komt er nu op aan de transitie te versnellen om onze levensomstandigheden te doen evolueren. Want al kan de politiek in een complexe samenleving niet alles beheersen, ze moet wel de nodige aanzetten geven en daarmee heeft ze een essentiële rol te vervullen.

♦ België op weg naar een duurzame ontwikkeling

België is een van de landen waar de mensen de meeste kansen krijgen: het land staat op de 17^e plaats op de wereldranglijst van de index van de menselijke ontwikkeling (gegevens uit 2005 van het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties). Toch zijn er op termijn reële risico's voor de levensstandaard, de gezondheid en de spreiding van kennis, zonder nog te spreken van de milieurisico's die samenhangen met een zeer grote nationale ecologische voetafdruk. De vergrijzing van de bevolking en de niet-duurzame productie- en consumptiepatronen oefenen een structurele druk uit op de ontwikkeling van het land.

België is zeer actief binnen de internationale gemeenschap en heeft in de voorbije jaren stappen gezet naar een duurzame ontwikkeling waarmee het een voorbeeld kan zijn.

- De doelstelling van duurzame ontwikkeling staat sinds 2007 in de grondwet.
- Er zijn federale organen met een transversale opdracht voor een duurzame ontwikkeling.
- Er zijn sterke referentieteksten opgesteld om de internationale verbintenissen na te leven, zoals de Federale plannen inzake duurzame ontwikkeling.
- Om de twee jaar wordt geëvalueerd in welke mate het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling toegepast wordt. Zo blijkt dat van de 395 maatregelen uit het 2^e Plan (2004-2008), er 57% in implementatie zijn.

Dankzij de analyses en de toekomstverkenning door het Federaal Planbureau kunnen zeer concrete aanbevelingen voor het overheidsbeleid geformuleerd worden, zowel over goed bestuur als over sectoraal beleid.

♦ Inspanningen voor goed bestuur

De evaluatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling die voor het 4^e Rapport uitgevoerd werd, toont een aanzienlijke vooruitgang. Toch moet de uitvoering van de maatregelen uit het Federaal plan 2000-2004 nog voltooid worden, en moet die van de maatregelen uit het Federaal plan 2004-2008 voortgezet worden. Ook moet de monitoring van de maatregelen uit de twee Plannen versterkt worden. Er is geen informatie beschikbaar over ongeveer 15% van de maatregelen uit het eerste Plan; voor het tweede Plan is dat bijna 40%.

Door een betere afstemming tussen de verschillende thematische actieplannen van de overheid binnen een globale langetermijnvisie, zou doelmatiger gewerkt kunnen worden in de richting van een gemeenschappelijk doel. Precieze tijdschema's voor de uitvoering, concrete en gekwantificeerde doelstellingen en een evaluatie om de vier jaar zouden de effectiviteit en de synergie van die plannen versterken.

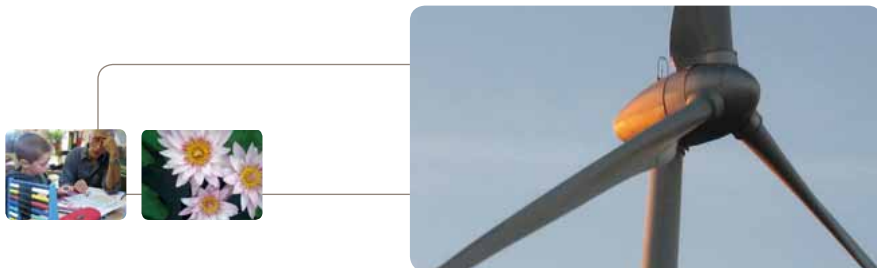

♦ Vier soorten actie op middellange en lange termijn

De twee voorgestelde scenario's maken het mogelijk acties aan te wijzen die voor de transitie noodzakelijk zijn:

- het internationale beleid ondersteunen;
- het Belgische bestuur verbeteren door de coördinatie van het federale beleid te versterken;
- het maatschappelijk verantwoord produceren aanmoedigen;
- het maatschappelijk verantwoord consumeren aanmoedigen.

Het Rapport behandelt de vier soorten actie voor elk van de behandelde thema's en onderscheidt daarbij de middellange (2008-2010) en de lange termijn (2011-2050). Vóór 2011 zijn de maatregelen identiek in de twee scenario's (zie tabellen: duurzaam energie- en voedselsysteem).

«Energie en voeding zijn cruciale actieterreinen voor een toekomst in duurzame ontwikkeling»

Op lange termijn verschilt het gevoerde beleid naargelang het scenario, vooral doordat de beschouwde internationale context anders is. Bijvoorbeeld:

- inzake het internationale beleid investeert België in **Piramide** meer in multilaterale onderhandelingen, terwijl in **Mozaïek** meer bilateraal gewerkt wordt omdat daar de internationale dynamiek inzake duurzame ontwikkeling minder sterk is;
- inzake onderzoek en ontwikkeling ligt in **Piramide** de klemtoon op programma's ter ondersteuning van de technologische vooruitgang, terwijl in **Mozaïek** vooral projecten gericht op gedragsverandering aangemoedigd worden;
- maatschappelijk verantwoord produceren en consumeren worden aangemoedigd op basis van internationale campagnes en instrumenten. In **Mozaïek** is de benadering meer op de plaatselijke context gericht dan in **Piramide**.

Naar een duurzaam energiesysteem

Zie hoofdstuk 2.2 van het Rapport

Op het gebied van...	... moet België tegen 2011 bijvoorbeeld het volgende doen:
Internationaal beleid	een proactieve rol aannemen ten gunste van ambitieuzere doelstellingen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en om internationale normen voor de uitstoot van verontreinigende stoffen in te stellen;
	werken aan de definitie van een mondiaal klimaatbeleid;
	zich inzetten voor de opname van het lucht- en zeeverkeer in het systeem van verhandelbare emissierechten; maar ook voor de belasting van internationaal vliegverkeer, zware vrachtwagens...;
	het energieluik systematisch opnemen in zijn programma voor ontwikkelingssamenwerking.
Goed bestuur	de samenhang en integratie van beleidslijnen op energiegebied verbeteren;
	regelgevende, fiscale en vrijwillige maatregelen nemen om de stedelijke expansie te beperken, hernieuwbare energie te ontwikkelen, het gebruik van het openbaar vervoer aan te moedigen, de isolatie en energieprestaties van gebouwen te verbeteren;
	het beleid voor duurzaam beheer van de overheidsdiensten uitdiepen.
Maatschappelijk verantwoord produceren	informatie- en sensibiliseringscampagnes voeren zodat bedrijven duurzame energie beter in hun activiteiten integreren.
Maatschappelijk verantwoord consumeren	informatie- en sensibiliseringscampagnes voeren zodat consumenten duurzame energie beter in hun keuzes en gedrag integreren.

Naar een duurzaam voedselsysteem

Zie hoofdstuk 2.2 van het Rapport

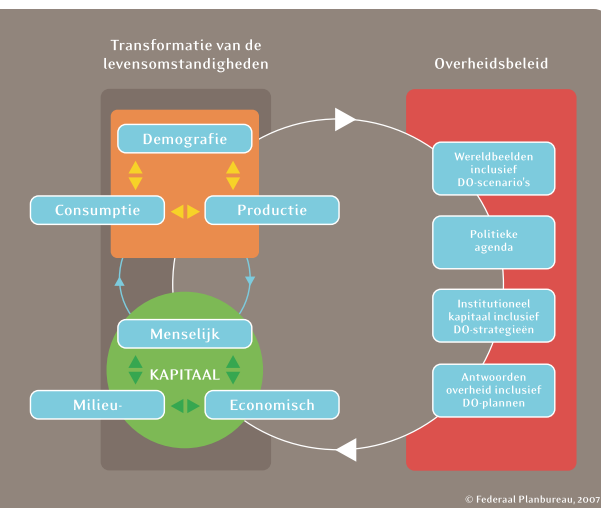

Op het gebied van...	... moet België tegen 2011 bijvoorbeeld het volgende doen:
Internationaal beleid	het recht op voedselsoevereiniteit verdedigen en milieuvriendelijke landbouwmethoden en duurzame voedingspatronen stimuleren;
	pleiten voor een wijziging in de normering voor voedingsmiddelen voor kinderen om de kwaliteit van die voeding te verbeteren;
	duurzame voeding opnemen in projecten van ontwikkelingssamenwerking.
Goed bestuur	een breed strategisch kader creëren met de nationale spelers op voedingsgebied om een transversalere aanpak te bevorderen;
	een nationaal tienjarenplan voor duurzame voeding uitwerken;
	de etikettering van voedingsproducten vervolledigen met informatie over de voedingswaarde en over sociale en milieuaspecten;
	de regels voor voedselreclame aanscherpen;
	de diverse sectorale plannen met elkaar verbinden: voeding, biodiversiteit, vermindering van het pesticidgebruik...;
	onderzoek naar duurzame voeding stimuleren.
Maatschappelijk verantwoord produceren	nieuwe vrijwillige akkoorden sluiten met alle betrokken privéspelers (restauranthouders, traiteurs, producenten, leveranciers enz.) om een gezonde en zo milieuvriendelijk mogelijke voeding te stimuleren.
Maatschappelijk verantwoord consumeren	veel sensibiliserings- en voorlichtingsacties opzetten, in samenwerking met de gemeenschappen.

Het TransGovern-model om de ontwikkeling te begrijpen en te sturen

Het TransGovern-model maakt het mogelijk de beschikbare sociale, milieu- en economische informatie over de toestand en de trends van de ontwikkeling op een systematische wijze te organiseren.

Het 3^e Rapport focuste op veranderingen in de levensomstandigheden en het overheidsbeleid en analyseerde die met het TransGovern-model (zie schema). Dat model gaat ervan uit dat de sturende krachten van de samenleving – de demografie, de consumptie en de productie – druk uitoefenen op de kapitalen aan de basis van ontwikkeling, en er een positief of negatief effect op kunnen hebben. Die kapitalen zijn het menselijk kapitaal, dat de levensstandaard, de kennis en de gezondheid van de bevolking omvat; het milieukapitaal, dat bestaat uit de natuurlijke hulpbronnen en de biologische diversiteit; en het economisch kapitaal, dat bestaat uit het fysiek en technologisch kapitaal en het financieel patrimonium.

De transformaties van de kapitalen onder invloed van verschillende drukfactoren, hebben een terugkoppelingseffect op de sturende krachten. Er bestaat zowel een interne dynamiek binnen de kapitalen (een hoge levensstandaard heeft bijvoorbeeld een gunstige invloed op de gezondheidstoestand) als een wederzijdse invloed tussen de kapitalen (armoede kan bijvoorbeeld leiden tot niet-duurzaam gebruik van diverse componenten van het milieukapitaal). Het geheel van die interacties doet de levensomstandigheden veranderen. Omdat ze de kapitalen aan de basis van ontwikkeling aantasten, vragen die veranderingen in de levensomstandigheden om corrigerende antwoorden van de overheid.

Om de kwaliteit en de kwantiteit van die kapitalen te beschermen of te verbeteren kan de overheid beleid ontwikkelen dat ingrijpt op de sturende krachten (om de druk ervan op de kapitalen te verminderen), ofwel op de druk zelf, ofwel rechtstreeks op de kapitalen. De overheid moet hierbij rekening houden met bestaande risico's en onzekerheden en dus wordt ze beïnvloed door risicopercepties en wereldbeelden. Daarnaast beïnvloeden ook de politieke agenda, de normen en de waarden en het institutioneel kapitaal de totstandkoming van het beleid.

Een kader voor reflectie op lange termijn

Twintig jaar geleden verscheen “Our Common Future”. Dat mondiale rapport over milieu en ontwikkeling, dat in het Nederlands vertaald werd als “Onze aarde morgen”, is ook bekend als het Brundtlandrapport. Het heeft de internationale gemeenschap mee bewust gemaakt van de noodzaak van een transitie naar een samenleving in duurzame ontwikkeling.

Om die transitie te realiseren heeft de Belgische federale overheid tien jaar geleden een wet aangenomen die het beleid voor duurzame ontwikkeling als een leerproces organiseert. Dat leerproces steunt op Plannen die dat federale beleid om de vier jaar actualiseren en verbeteren. Om die Plannen voor te bereiden en te evalueren kreeg het Federaal Planbureau de opdracht om de twee jaar een Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling op te stellen. De Task Force Duurzame Ontwikkeling voert die opdracht uit.

Het 4^e Federaal rapport onderzoekt de voorwaarden voor een transitie naar een samenleving in duurzame ontwikkeling in 2050. Het Rapport toont aan de hand van twee scenario's dat een dergelijke transitie een haalbare utopie is als het beleid erin slaagt systematisch rekening te houden met de uitdagingen op lange termijn.

Wegen uitstippelen om de transitie te versnellen

Op basis van die toekomstscenario's en van de evaluatie van het gevoerde beleid formuleert het 4^e Federaal rapport aanbevelingen voor het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. Op die manier trekt het Rapport concrete sporen om de transitie te versnellen. Al die elementen worden gepresenteerd in het kader van het debat over het derde Federaal plan (2009-2012), dat volgens de wet in 2008 moet aangenomen worden.

Meer info?

U vindt het volledige Rapport “De transitie naar een duurzame ontwikkeling versnellen” op sustdev.plan.be (in PDF). Op de website kunt u ook de papieren versie aanvragen (het volledige Rapport of enkel het document “Synthese en aanbevelingen”).

Een cd-rom met de tot nu toe verschenen Rapporten en Plannen en een reeks Belgische en internationale referentiedocumenten over duurzame ontwikkeling is eveneens beschikbaar.

U kunt ook telefonisch (02 507 74 82) of per e-mail (sustdev@plan.be) bestellen.